

ORCID 0000-0002-0600-0832

ГЛАДКИЙ Олександр

*доктор географічних наук, професор,
професор кафедри туризму та рекреації
Державного торговельно-економічного
університету, академік Національної
академії наук вищої освіти України
м. Київ, Україна*

HLADKYI Oleksandr

*Doctor of geographic sciences, professor,
professor at the Department of Tourism
and Recreation in State University of
Trade and Economics, Academician of
the National Academy of Sciences of
Higher Education of Ukraine
Kyiv, Ukraine*

✉ o.gladkey@knute.edu.ua**СПОРТИВНИЙ ГЕМБЛІНГ: СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ****SPORTS GAMBLING: GLOBAL TRENDS AND DEVELOPMENT STRATEGIES IN UKRAINE****Анотація.**

Вступ. В сучасному українському суспільстві точаться жваві дискусії щодо механізмів та принципів організації і ведення грального бізнесу та спортивного гемблінгу. Широко обговорюються питання видового складу грального бізнесу, територій його розміщення, законодавчого та податкового регулювання. Дослідження особливостей формування грального бізнесу та спортивного гемблінгу в різних країнах та регіонах світу, а також – формування світового ринку грального бізнесу, організація легальних, безпечних та законодавчо регульованих закладів, що надають послуги з організації і ведення азартних ігор, набуває в наш час особливої актуальності.

Постановка проблеми, аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми легального й прозорого функціонування закладів грального бізнесу та спортивного гемблінгу цікавлять багатьох авторів. В наш час опублікована ґрунтовна наукова праця С. Г. Осики (2013), присвячена ролі держави в організації і веденні азартних ігор. Крім того, сучасні фінансові, економічні, правові та управлінські аспекти розвитку грального бізнесу розкриваються в роботах О. Германової (2013), Г. Калачової (2019), Н. Неправської (2015), Н. Капітаненко (2010), В. Каганова (2017), З. Топорецької (2022) За кордоном значну кількість наукових праць, що присвячені спортивному гемблінгу, публікують дописувачі журналу «Journal of Gambling Studies», що входить до наукометричної бази Scopus. Серед них: Еліана Габелліні, Фабіо Луччіні, Марія Хелена Гаттоні (2023), Ану Сірола, Джуссі Нархірен, Тері-Анна Уїлска (2023). Однак, комплексного науково аналізу до особливостей ведення та стратегії розвитку грального бізнесу в Україні у світлі прийняття законопроекту про легалізації азартних ігор та вагомого суспільного замовлення на їх проведення ще детально не проводилось.

Мета дослідження. Саме тому, метою даної статті є аналіз особливостей проведення та стратегії розвитку грального бізнесу та спортивного гемблінгу в Україні, а завданнями – встановлення сутності грального бізнесу та спортивного гемблінгу взагалі, дослідження особливостей організації грального бізнесу та спортивного гемблінгу в різних країнах та регіонах світу та формування світового ринку грального бізнесу, розкриття особливостей законодавчого регулювання грального бізнесу в Україні, його легалізації, ліцензування, сертифікації та організації, аналіз територій пріоритетного розвитку закладів грального бізнесу в Україні, їх галузевої та просторової структури, висвітлення економіко-правових аспектів поширення екстериторіальних та електронно-віртуальних форм азартних ігор, а також розробка механізмів ліцензування, сертифікації та легалізації закладів грального бізнесу в Україні на основі їх декриміналізації і державного регулювання.

Матеріали і методи дослідження. Основними методами дослідження є: метод описового аналізу, літературно-довідковий аналіз, аналітичний метод, а також науковий синтез.

Результати. Розкрито особливості розвитку спортивного гемблінгу (спортивних азартних ігор) в Україні. Встановлено сутність спортивного гемблінгу та азартних ігор взагалі. Досліджено особливості світового ринку азартних ігор та спортивного гемблінгу зокрема. На основі світового досвіду розкрито особливості регулювання грального бізнесу та спортивного гемблінгу в Україні. Висвітлено економіко-правові аспекти поширення грального бізнесу та спортивного гемблінгу в Україні. Запропоновано механізми ліцензування, сертифікації та легалізації закладів грального бізнесу та спортивного гемблінгу в нашій державі на основі їх декриміналізації і державного регулювання.

Висновки. Розвиток грального бізнесу в Україні є природним та закономірним явищем. Однак, без відсутності чітких норм і правил організації, без контролю та нагляду з боку держави, чіткого й прозорого регулювання, ліцензування та сертифікації гральний бізнес починає приростати кримінальними елементами, забороненими прийомами та формами гри, поширенням шахрайства і злочинності. Усунення негативних сторін ведення азартних ігор та організації грального бізнесу в Україні можливе лише за умови розробки ефективних законодавчих ініціатив, що покликані легалізувати різноманітні структури грального бізнесу (включаючи екстериторіальні та електронні) та спрямувати їх у підконтрольному державі напрямку.

Перспективи подальших досліджень. Розробка ефективних дієвих законодавчих документів на основі реально працюючих економічних важелів впливу на гральний бізнес є пріоритетною перспективою для подальших розвідок в даному напрямку.

Ключові слова: спортивний гемблінг, світовий ринок, легалізація, ліцензування.

Abstract.

Introduction. There are lively discussions about the mechanisms and principles of organizing and conducting of gambling business and sports gambling in modern Ukrainian society. The species composition of the gambling business, the territories of its location, legislative and tax regulation are widely discussed. The peculiarities of gambling business and sports gambling development in different countries and regions of the world are explored. The creation of gambling business world market as well as organization of legal, safe and legally regulated establishments that provide gambling services become more urgent in our time.

The aim of the study. That is why the aim of this article is to analyze the peculiarities of gambling business and sports gambling development strategies in Ukraine.

Research materials and methods. The main investigation methods of this study are: the method of descriptive analysis, literary reference analysis, analytical method as well as scientific synthesis.

The results. The peculiarities of gambling business and sports gambling development in Ukraine are revealed. The essence of sports gambling and gambling in general is established. The peculiarities of gambling business and sports gambling world market are explored. The peculiarities of gambling business and sports gambling regulation in Ukraine based on the world experience are revealed. The economic and legal aspects of gambling business and sports gambling development in Ukraine are discovered. Licensing, certification and legalization mechanisms of gambling business and sports gambling development in our country based of their decriminalization and state regulation are proposed.

Conclusion. The development of the gambling business and sports gambling in Ukraine is a natural phenomenon. However, gambling business begins to grow with criminal elements, prohibited techniques and forms of play, the spread of fraud and crime without clear legalization, government control, clear and transparent regulation, licensing and certification. Effective legislative initiatives developed to legalize various structures of gambling business (including extraterritorial and electronic ones) as well as developed to direct them under government control can eliminate the negative aspects of gambling business and sports gambling in Ukraine only.

Prospects for further research. Many authors are interested in the problems of legal and transparent functioning of gambling establishments and sports gambling. In our time, a thorough scientific work by S. G. Osyka (2013) was published, dedicated to the role of the state in the organization and conduct of gambling. In addition, modern financial, economic, legal and managerial aspects of the development of the gambling business are revealed in the works of O. Germanova (2013), G. Kalachova (2019), N. Nepravskaya (2015), N. Kapitanenko (2010), V. Kaganov (2017), Z. Toporetska (2022). Abroad, a significant number of scientific works devoted to sports gambling are published by contributors to the journal «Journal of Gambling Studies», which is part of the Scopus scientific database. Among them: Eliana Gabellini, Fabio Lucchini, Maria Helena Gattoni (2023), Anu Sirola, Jussi Narhinen, Teri-Anna Wilska (2023). However, a comprehensive scientific analysis of the peculiarities of the conduct and development strategy of the gambling business in Ukraine in the light of the adoption of the draft law on the legalization of gambling and a significant public order for their conduct has not yet been carried out in detail.

Keywords: sports gambling, world market, legalization, licensing.

Актуальність. У сучасному українському суспільстві точаться жваві дискусії щодо механізмів та принципів організації і ведення грального бізнесу та легалізації азартних ігор. Дослідження особливостей організації грального бізнесу в різних країнах та регіонах світу, а також – формування світового ринку грального бізнесу, організація легальних, безпечних та законодавчо регульованих закладів, що надають послуги з організації і ведення азартних ігор, набуває в наш час особливої актуальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми легального й прозорого функціонування закладів грального бізнесу цікавлять багатьох авторів. В наш час опублікована ґрунтовна наукова праця С. Г. Осики (2019), присвячена ролі держави в організації і веденні азартних ігор. Крім того, сучасні фінансові, економічні, правові та управлінські аспекти розвитку грального бізнесу розкриваються в роботах О. Германової (2017), Г. Калачової (2019), Н. Неправської (2015), О. Совяк (2013). За кордоном значну кількість наукових праць, що присвячені спортивному гемблінгу, публікують дописувачі журналу «Journal of Gambling Studies», що входить до наукометричної бази Scopus. Серед них: Еліана Габелліні, Фабіо Луччіні, Марія Хелена Гаттоні, Ану Сірола, Джуссі Нархірен, Тері-Анна Уїлска. Однак, комплексного науково аналізу до особливостей ведення та стратегії розвитку грального бізнесу в Україні у світлі прийняття законопроекту про легалізації азартних ігор та вагомому суспільного замовлення на їх проведення ще детально не проводилось.

Мета статті: аналіз особливостей проведення та стратегії розвитку грального бізнесу в Україні. Мета обумовлена вирішенням таких **завдань:** встановлення сутності грального бізнесу та азартних ігор взагалі; дослідження особливостей організації грального бізнесу в різних країнах регіонах світу, формування світового ринку грального бізнесу; розкриття особливостей законодавчого регулювання грального бізнесу в Україні, його легалізації, ліцензування, сертифікації та організації, аналіз територій пріоритетного розвитку закладів грального бізнесу в Україні, їх галузевої та просторової структури; висвітлення економіко-правових аспектів поширення екстериторіальних та електронно-віртуальних форм азартних ігор, а також розробка механізмів ліцензування, сертифікації та легалізації закладів грального бізнесу в Україні на основі їх декриміналізації і державного регулювання.

Результат дослідження та дискусія. Широковживаним є уявлення про гральний бізнес як такий що є різновидом підприємницької діяльності, основою якої є отримання доходів з гри через організацію, проведення та надання можливості доступу гравців до азартних ігор. На нашу думку, таке уявлення дещо спрощене. Адже, на думку Й. Гейзінга, далеко не всі види гри здатні приносити прибуток та й взагалі, саме поняття «гра» є протилежним комерційній діяльності, оскільки не є продуктивною формою діяльності та не носить в собі комерційні мотиви [5].

При цьому у вигляді комерційної вигоди гравцям пропонується ставка, такий предмет до виграшу або програшу якого учасники гри не можуть ставитися байдуже [2]. Однак, процес комерціалізації прибутку від грального бізнесу заснований, у більшій мірі, на бажанні людини грати, аніж на бажанні отримати комерційний зиск. Тому, природа грального бізнесу неоднозначна. Вона заснована на психології гравця, його психоневрологічній здатності до азарту. Вигода ж є побічним результатом азартної гри, оскільки бажання отримати прибуток гравець може задовольнити іншим способом [6, 19].

Саме тому, визначення азартної гри як такої, де «...обов'язковою умовою участі є сплата гравцем грошей, у тому числі через систему електронних платежів, що дає змогу учаснику як отримати виграш (приз) у будь-якому вигляді, так і не отримати його залежно від випадковості» [1] є не зовсім точним. На нашу думку, у ньому не враховано протилежність ігрової діяльності комерційній, а також не повною мірою враховано сутність ставки гри, як предмету виграшу [20]. Власне спортивний гемблінг виступає як підприємницька діяльність, основною метою якої є отримання доходів з гри через організацію, проведення та надання можливості доступу гравців до азартних ігор. При чому, самі гравці отримують негрошову (символічну) винагороду за участь у спортивному гемблінгу [18].

Наприкінці 2019 року аналітична компанія Newzoo опублікувала нові дані у щорічного звіті про світовий ринок грального бізнесу [14]. За її даними, він оцінюється в \$148,1 млрд. Найбільший сегмент на ринку складають мобільні ігри для смартфонів і планшетів, на них припадало 49% прибутку. У 2021 році ринок грального бізнесу зріс до \$174 млрд, а частка смартфонів ньому – до 52%. При чому, світовий он-лайн ринок азартних ігор займає провідне місце в гральному бізнесі світу. На нього припадає 30-35% від усіх доходів. Гральний бізнес он-лайн швидко зростає. Так, якщо у 2007 році він складав лише \$14,6 млрд., то в 2017 – вже \$50 млрд. У 2021 році аналітики спостерігали зростання ринку он-лайн азартних ігор до \$60 млрд [16, 17].

Більша частина прибутків на світовому у ринку азартних ігор припадає на діяльність казино (35%), фінансові показники яких зростають у середньому на 8% в рік, лотереї (28%), де відбувається зростання на 5,8% у рік, гральних автоматів (20%) та букмекерство (14%), відповідно 3,5% та 5,4% росту. На країни Європи припадає майже 48% ринку азартних ігор. На другому місці Азіатсько-Тихоокеанський регіон (30%), який наразі стрімко розвивається. Країни Північної Америки займають 15% світового ринку азартних послуг [3, 15].

Український ринок за 2019 рік приніс виробникам ігор \$186 млн., країна опинилася на 42 місці (проти 46 місця у 2018 році). У 2019 році Україна посіла четверте місце серед держав Східної Європи та СНД за обсягом ринку азартних ігор, поступившись Польщі (\$541 млн.) і

Казахстану (\$207 млн.). У сукупності, у Східній Європі проживає 147 млн. прихильників електронних азартних ігор (дані уточнюються) при населенні регіону в 352 млн. осіб [17].

Як стверджує О. Германова [], перше казино «Split» за часів незалежності нашої держави було відкрито в 1991 р. Тоді участь у подібних іграх була прерогативою, в основному, заможних верств суспільства [4]. Пізніше цей вид діяльності став поширюватись серед широких верств населення завдяки розповсюдженню гральних автоматів та залів для азартних ігор. У результаті, за даними О. Германової (2007), у 90-х роках ХХст. тільки в м. Києві кількість казино зросла до 60, а гральних автоматів, розташованих у спеціально обладнаних павільйонах і поза ними, – до 6,5-7 тис. одиниць [4].

15 травня 2009 року Верховна рада приймає Закон України «Про Заборону грального бізнесу в Україні». Однак, ефективного впливу на гральний бізнес він так і не мав. Більшість закладів з поширення азартних ігор перейшли на нелегальне положення, або відкрились у вигляді «Лото Маркет», залів «Національної Лотереї», «Інтернет-клубів» та «Інтернет-кафе» під прикриттям вищих посадових осіб правоохоронних органів [6].

За новим законопроектом, до сфери грального бізнесу мають входити казино, лотереї, покер, гральні автомати (в ігрових залах та онлайн, в якості комп'ютерних програм і мобільних додатків), а також – букмекерська діяльність. При цьому, головною умовою виступає наявність виграшу, ставки або призу, який отриманий завдяки випадковості [8]. Організаторами азартних ігор зможуть бути виключно українські компанії, що працюють за цим профілем та мають розмір статутного капіталу не менш, ніж 30 млн грн. Як стверджує Галина Калачова (2019) в додатку «Економічна правда» до інтернет-видання газети «Українська правда», ліцензії на ведення грального бізнесу будуть видаватись лише за умови дотримання цілого ряду вимог [6, 7].

Подібний підхід відповідає міжнародній практиці. Таким чином діють більшість закладів з регулювання азартних ігор у Європі [11;12].

Казино можна буде відвідати в п'ятизіркових готелях Києва з номерним фондом не менше 200 номерів, Одеси, Харкова, Дніпра та Львова - з номерним фондом не менше 120 номерів, та готелях інших міст з номерним фондом не менше 100 номерів [9]. Серед найпомітніших закладів, що можуть виконувати роль операторів грального ринку в Україні, слід виділити компанії «Split Group», «Прем'єр Палас», «Авалон», «Імперіал», казино «FreeДом», «Мандарин», «Казбек», «River Palace», «Кінг», «Метро-Джекпот», «МаксБет», «Купідон», «Багіра» тощо [13].

Крім того, як стверджують О. Совяк [] та Н. Неправська (2015), на території України планується створити декілька ігрових зон: Київську, Львівську, Одеську, Причорноморську [10]. Київська ігрова зона має сформуватись в різних готелях мережі «Гілтон» або «Інтерконтиненталь».

Львівська ігрова зона має виключно вдале розташування по відношенню до державного кордону України з Польщею та ЄС. Великий туристичний центр півдня України – Одеса вкрай привабливий для гравців у азартні ігри з Румунії, Болгарії, Туреччини, а також з Молдови. Четвертою зоною розвитку грального бізнесу в Україні цілком може стати акваторія Чорного моря. Як стверджує Н. Неправська, у світі досить популярним є так звані «плаваючі казино», розміщені на круїзних лайнерах, морських суднах, баржах, дебаркадерах та інших об'єктах морської транспортної інфраструктури [10].

Висновки і перспективи подальших розвідок. Розвиток грального бізнесу в Україні є природним та закономірним явищем. Однак, відсутність чітких норм і правил організації, контролю та нагляду з боку держави, чіткого й прозорого регулювання, ліцензування та сертифікації призводить до того, що гральний бізнес починає контролюватися кримінальними елементами. Досить часто його діяльність супроводжується забороненими прийомами та формами гри, поширенням шахрайства і злочинності.

Перспективи подальших досліджень. Розробка ефективних дієвих законодавчих документів на основі реально працюючих економічних важелів впливу на гральний бізнес є пріоритетною перспективою для подальших розвідок в даному напрямку.

Конфлікт інтересів. Автор заявляє про відсутність будь-якого конфлікту інтересів.

Література

1. Азартные игры. Энциклопедический словарь Брокгауза и Ефрона. М., Типолитография Ефрона, 1890. Т. 1. С. 203-205.
2. Всі казино світу заробляють за рік майже 120 млрд доларів. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://tsn.ua/groshi/vsi-kazino-svitu-zaroblyayut-za-rik-mayzhe-120-mlrd-dolariv.html>
3. Германова О. Азарт у законі. Вісник податкової служби України. 2007. № 41. С. 72-77.
4. Гейзінга Й. Homo Ludens. Досвід визначення ігрового елемента культури. К.: Основи, 1994. 250 с.
5. Достоевский Ф. М. Игрок. Полное собрание сочинений Ф. М. Достоевского, Типогр. Маркса, 1894. Т. 3. С. 215-353.

6. Закон України «Про заборону грального бізнесу в Україні» // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2009, N 38, ст. 536.
7. Каганов В.І. Азартні ігри. Про зародження теорії ймовірностей. Країна знань: науково-популярний журнал для юнацтва / Громадська орг. «Науково-освітня спілка «Майбутнє»; науково-консультативна рада.: А.Г. За городній, А.Г. Наумовець, М.З. Згуровський, Л.В. Губерський [та ін.]. Київ, 2017. № 1/2 (122). С. 17-19.
8. Калачова Г. Зе! легалізує гральний бізнес. Що буде з лотереями, автоматами, букмекерами, покером та казино. Українська правда. 1 жовтня 2019 року. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.epravda.com.ua/publications/2019/10/1/652130/>
9. Капітаненко Н.П. Азартні ігри за законодавством України: порівняльно-правовий аспект. Держава та регіони: науково-виробничий журнал / Класичний приватний університет. Запоріжжя, 2010. С. 144-150. (Право ; № 1).
10. Неправська Н. Гральний бізнес: де та як? Український туризм. 2015. № 7. С. 58-49.
11. Осики, С. Г. Світова індустрія азартних ігор: структура та регулювання: підручник у 2-х ч. ч.1. Дугінець. Київ : КНТЕУ, 2021. 432 с.
12. Осыка С.Г. Государство и азартные игры (очерки современности) : учеб. пособие для студ. высш. учеб. Заведений. К.: Киев. нац. торг.-экон. ун-т, 2013. 944 с.
13. Прибуток казино: що заробляють великі гемблінг-компанії світу. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://ugw.com.ua/uk/article/pribil-kazino-chto-zarabativayut-krupnie-gembling-kompanii-mira-99272>
14. Топ країн за доходом від відеоігор. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://news.finance.ua/ua/news/-/446554/top-krayin-za-dohodom-vid-videoigor>
15. ТОП-8 країн для азартних ігор [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.autotravel.ua/articles/8-krayin-dlya-azartnyh-igor/>
16. Топорецька З. Законодавча форма публічного управління гральним бізнесом. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка / Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ, 2022. С. 81-87. (Юридичні науки ; вип. 2 (121)).
17. Топорецька З.М. Принципи публічного управління гральним бізнесом, спрямовані на захист суспільства і кожного гравця від шкідливого впливу азартних ігор. Криміналістика і судова експертиза : міжвідомчий науково-методичний збірник / Київ. н.-д. ін-т судових експертиз М-ва юстиції України ; редкол.: Д.В. Журавльов, О.Г. Рувін, В.П. Колонюк [та ін.]. Київ, 2022. Вип. 67. С. 214-224.
18. Anu Sirola, Jussi Nyrhinen, Terhi-Anna Wilska Psychosocial Perspective on Problem Gambling: The role of Social Relationships, Resilience, and COVID-19 Worry. Journal of Gambling Studies. Volume 39, issue 3, September 2023. P. 1225 - 1238.
19. Eliana Gabellini, Fabio Lucchini, Maria Elena Gattoni Prevalence of Problem Gambling: A Meta-analysis of Recent Empirical Research (2016–2022). Journal of Gambling Studies. Volume 39, issue 3, September 2023. P. 1027 1057.
20. Of gambling, grannies and good sense: The baby-boomers retire. The Economist. London : The Economist Newspaper Limited, 2006. Number 8487, № 29. С. 48-49.

References:

1. *Gambling games* (1890). Encyclopedic dictionary of Brockhaus and Efron. Efron Typography., Vol. 1. P. 203-205.
2. *All casinos in the world earn almost 120 billion dollars a year*. URL: <https://tsn.ua/groshi/vsi-kazino-svitu-zaroblyayut-za-rik-mayzhe-120-mlrd-dolariv.html>
3. Germanova O. (2007). *Gambling in the law*. Bulletin of the Tax Service of Ukraine. No. 41. P. 72-77.
4. Geisinga Y. (1994). *Homo Ludens. The experience of defining the game element of culture*. Osnovy. 250 p.
5. Dostoevsky F. M. (1894). *The gambler*. Marx Publishing. Vol. 3. P. 215-353.
6. *The Law of Ukraine «On Prohibition of Gambling Business in Ukraine»* (2009). Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine. N 38. Article 536.
7. Kaganov V.I. (2017). *Gambling. About the origin of the theory of probabilities*. Country of knowledge: popular science magazine for youth. No. 1/2 (122) P. 17-19.
8. Kalachova G. (2019) *Ze! legalizes gambling business. What will happen to lotteries, slot machines, bookmakers, poker and casinos*. Ukrainian Pravda. October 1. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2019/10/1/652130/>
9. Kapitanenko N.P. (2010). *Gambling according to the legislation of Ukraine, Russia and Belarus: a comparative legal aspect*. State and regions: research and production journal. P. 144-150.
10. Nepravskaya N., Sovyak O. (2015). *Gaming business: where and how?* Ukrainian tourism. No. 7. P. 58-49.

11. Osyka S.G. (2021). World gambling industry: structure and regulation. Kyiv national Trade and Economic University. 432 p.
12. Osyka S.G. (2013). *State and gambling games (contemporary essays)*: Kyiv national Trade and Economic University. 944 p.
13. *Casino profits: what the world's major gambling companies earn*. URL: <https://ugw.com.ua/uk/article/pribil-kazino-hto-zarabativayut-krupnie-gembling-kompanii-mira-99272>
14. *Top countries by income from video games*. URL: <https://news.finance.ua/ua/news/-/446554/top-krayin-za-dohodom-vid-videoigor>
15. *TOP-8 countries for gambling*. URL: <http://www.autotravel.ua/articles/8-krayin-dlya-azartnyh-igor/>
16. Toporetska Z. (2022). *Legislative form of public management in gambling business*. Bulletin of Taras Shevchenko Kyiv National University. Issue 2 (121). P. 81-87.
17. Toporetska Z.M. (2022). *Principles of public management in gambling business that aimed on protecting society and every player from the harmful effects of gambling*. Criminalistics and forensic examination: an interdepartmental scientific and methodological collection. Issue 67. P. 214-224.
18. Anu Sirola, Jussi Nyrhinen, Terhi-Anna Wilska Psychosocial Perspective on Problem Gambling: The role of Social Relationships, Resilience, and COVID-19 Worry. *Journal of Gambling Studies*. Volume 39, issue 3, September 2023. P. 1225 - 1238.
19. Eliana Gabellini, Fabio Lucchini, Maria Elena Gattoni Prevalence of Problem Gambling: A Meta-analysis of Recent Empirical Research (2016–2022). *Journal of Gambling Studies*. Volume 39, issue 3, September 2023. P. 1027 – 1057.
20. Of gambling, grannies and good sense: The baby-boomers retire. *The Economist*. London : The Economist Newspaper Limited, 2006. Number 8487, № 29. C. 48-49.